

Tarih Öğretiminde Menkıbelerin Kullanılması*

Using Legends In Teaching History

Barış SARIKÖSE**

ÖZET

Son yıllarda eğitim ve öğretim teknikleri alanında yapılan araştırmalarda büyük artışlar meydana gelmiştir. Tarih öğretimi alanında da bu gelişmelere paralel olarak bir takım yeni araştırmaların yapıldığı ve anketlerin uygulandığı görülmektedir. Yeni araştırmalarla, eskiden beri kullanılan öğretim metotlarının veriminin artırılması ile birlikte yeni metotların da geliştirilmesi hedeflenmektedir. Tarih öğretiminde farklı öğretim metot ve teknikleri kullanılmaktadır. Düz anlatım, soru-cevap gibi klasik metotlarla öğrenciler derslere aktif olarak katılmamaktadırlar. Modern araştırmalarda öğrencilerin derse aktif olarak katılımının öğrenci başarısını büyük ölçüde arttırdığı ortaya konulmuştur. Tarih öğretiminde de öğrencilerin derse aktif olarak katılımını sağlayacak bilimsel metotların kullanılması gerekmektedir.

Benzetişim, örnek olay çalışması, alan gezileri gibi metotların kullanımı öğrencilerin tarih dersine katılımını sağlayacak, başarılarını da arttıracaktır. Örnek olay çalışması olarak anlatılacak bir fıkra, menkıbe öğrencilerin derse ilgisini çekecek, onların daha aktif olmalarını sağlayacaktır. Ders esnasında anlatılacak bir menkıbe veya olağanüstü olay, soru-cevap metodu ile değerlendirildiği gibi anlatılan menkıbe ve olağanüstü olayın öğrenciler tarafından canlandırılması gibi etkinlikler öğrencilerin kendine güven duygusunu geliştirecektir. Bu tür tarih öğretim metot ve tekniklerini kullanmak aynı zamanda öğrencilerde tarihe karşı ilgi ve sevgiyi de arttıracaktır. Lise tarih dersleri müfredatında ve Mili Eğitim Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu yönetmeliklerde de örnek olay çalışması başta olmak üzere farklı metot ve öğretim tekniklerinin tarih öğretmenlerince derslerde kullanılması istenmektedir. Lise öğrencileri, menkıbe ve olağanüstü olaylara karşı ilgi duymaktadır. Bu sebeple tarih öğretmenleri derslerde tarih öğretiminde konu ile ilgili menkıbe ve olağanüstü olaylara yer vermelidirler. Tarih derslerinin monoton yapısından kurtarılması için ders esnasında birden fazla metot kullanılmalıdır. Tarih öğretmenleri modern tarih öğretim metot ve tekniklerini kullanarak öğrencileri aktif olarak derse katmalıdırlar.

Bu makalede tarih öğretiminde kullanılan örnek olay çalışmasında bir öğretim materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olayların kullanılması değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Öğretimi, Menkıbe, Lise, Tarih Müfredatı, Örnek Olay Çalışması

Çalışmanın türü: Derleme

ABSTRACT

Cirriculum includes history subject forth class of primary education to third class of high school education in Turkey. History subject is involved in Social Science lessons as a unit, as a lesson in high school but teaching history isn't intended level in Turkey. There are some problems in teaching history. History couldn't been taught intended level in National Education. Some people can be seen don't know history or haven't got the national identity. If history teachers use only clasicl teaching history methods and techniques all the time it couldn't be productive. Students won't listen to the teachers so that they can't learn the subject which was told by the teacher. It is a problem How can we teach history to the students as well ? How can we give the national conscious to the students? Because one of history lesson's aim is to give national sense an conscious to the students whom are in primary education and high school. If a nation can't teach history to citizens they forget their national sense and culture. After some times the nation disappear so that history is very important for nations to continue to eternally.

Great increases had been in the techniques of training and education field in last years. It's seen that making new researches and doing questionnaires in teaching history at the same paralel. It's aimed that getting higher the out puts of methods which has been used before and to improve new methods in last researches. Different teaching methods and techniques is being used in teaching history field. Students couldn't join into the lessons with clasicl methods like expression, question and answer as an active person in history lessons. It's put forward to student's joinning into the lessons as an active person get their's success in great measures in modern researchs. It's ncesseray that to use scientific methods which makes students active in history lessons.

Using the methods like simulation, example case, field trip get increase student's success and join them into the history lessons. History teachers usually use clasicl teaching history methods but they need to use modern teaching history methods and tecniques in history lessons. Also they need to use technical equipments like computer in their lessons. If history teachers use a lot of teaching history methods together it can be more usefull for students to undersand the subject which was told in history lessons. In last researchs out puts show that ten per cent of heard, fifteen per cent of seen, twenty per cent of seen and heard, forty per cent of argued, eighty per cent of joinnig in and controlling by themselves, ninety per cent of taught to another can be rememberd and learned better. So that if history teachers use more and different teaching history methods and techniques together high school students will learn history better than the clasicl techniques. Students must be an active person in history lessons so that history teachers need to give some examples to high school students who are interest in the legends and

* Bu makale, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Tarih Öğretiminde Menkıbe ve Olağanüstü Olayların Yeri ve Kullanımı (Selçuklu ve Osmanlı Tarihinden Örnekler Çerçevesinde" adlı Yüksek Lisans tezinden alıntılanmıştır.

** Dr.

extraordinary events. For this reason history teachers can use legends and extraordinary events which are concerned with the lesson's subject.

Students get bored history lessons after ten or twenty minutes. They don't listen to subject which is told by teacher from now on they will start to speak each other, interest in other subject or look out of the windows. When history teachers see a situation like this if they tell a comic, a legend or an extraordinary events in example case methods get their adress to history lessons and get them as an active students. Telling a legend or an extraordinary events in the history lessons evaluating with the methods of question and answer and acting the legend or extraordinary events by the students get improves their's take care of themselves. Using methods and techniques like this will get improve students sense with interesting and loving the history. At the same time the usage of different methods and techniques at the beginning the example case method required in high school history curriculum and written regulations Ministry of Naitonal Education.

When history teachers want to use example case method in their lessons they must use some order. If they don't use an order when using this methods can't be productive. This method be a clascal method in time. The legend or extraordinary events must be connected with the subject which was told in history lessons. For example, first off all, history teachers can give some text in which the legend or extraordinary events written in. After that some time can be given to students for reading the text. At the same time teachers must correct student's pronunciation of Turkish beacuse student must speak fluent Turkish. History teachers ask some questions cocern with the legend or extraordinary events. They can also show some pictures or some goods which is dated the same time with the legend or extraordinary events. For example in 9th to 11th class of high school history curriculum history teachers can arrange trips to field where the event or legend occured. The trip of museum can be arranged by history teachers. For example history teachers who are living in Konya, can arrange trips to Mavlana Museum in history lessons or if they are living in Çanakkale they can arrange trips to field where The War of Çanakkale had occured. Also using legend and extraordinary events in history lessons improve high school student's national sense. Giving as an example historical great important persons in history lessons get improve turst to themselves. As a result high school students can learn their history as well. Not only high school history teachers can use this teaching method although other teachers who were working in primary schools can use.

Teaching history method and techniques were told first. After that legend and extraordinary event concepts were explained according to Muslim and Non- Muslim cultures. The using of legends and extraordinary events as a teaching history method in the case method had evaluated in this article.

Keywords: Teaching History, Legend, High School, History Curriculum

The type of research: Compilation

GİRİŞ

Tarih, ilköğretim dördüncü sınıftan yedinci sınıfa kadar Sosyal Bilgiler dersi içinde, sekizinci sınıfta Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi olarak ilköğretimde okutulmaktadır. Ortaöğretimde müstakil bir ders olmak üzere ortaöğretimin sonuna kadar müfredatta yer alan bir disiplindir. İlköğretimden liseye kadar her sınıfta tarih dersine yer verilmesine rağmen, tarih dersleri için Millî Eğitim Bakanlığı'nın açıklamış olduğu hedeflerin ne yazık ki tam anlamıyla gerçekleştirildiği söylenemez. Ülkemizde ortaöğretimi bitirenlerin çok az bir kısmı yüksek öğretime devam etmekte, büyük bir kısmı yüksek öğretime devam etmeyip hayata atılmaktadır. Hayata atılan gençlere ortaöğretim kurumlarında "tarih şuuru", "tarih sevgisi" ve "millî bilinç" tam anlamıyla verilemediğinden gençler toplumda sosyal, psikolojik ve kültürel bir çok problemle karşılaşmaktadırlar. Bu problemler arasında "kimlik bunalımı" son yıllarda ülkemiz gündeminde yer almaya başlamıştır.

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ders programlarında tarih dersinin amaçları açıklanırken; "Millî bilinç sahibi, yurt ve dünya sorunlarına çözüm getirebilen, millî, manevî ve maddî değerlerimize yürekte bağlı bir kişilik kazandırmak" (MEB, 1998: 826) cümlesiyle oluşması gereken kişilik özeliği belirtilmiştir. Anaokullarından üniversite sonuna kadar eğitim kademelerinde; Atatürk ilkelerini ve Cumhuriyet idaresini koruyan, millî değerlere bağlı bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmıştır (Fidan ve Erden, 1994: 60). Millî Eğitim'in amacı aynı zamanda millî kültürü yeni nesillere aktarmaktır (Özakpınar, 1987: 21). Bireylerde doğru bilinç oluşturmada ve millî kültürün aktarılmasında tarih eğitimi çok önemli bir yere sahiptir (Timuçin, 1998: 64). Ayrıca tarih, bireylerin sosyalleşme sürecini de etkilemektedir (Tekeli, 1998: 25).

Ancak toplumumuza bakıldığı zaman yukarıda bahsedilen kişilik özelliklerine sahip bireylerin yetişmesinde sorunlar olduğu görülmektedir. Hatta ortaöğretimdeki öğrencilerin bir kısmı tarihten nefret eder bir hale gelmiştir (Erpulat, 1998: 265). Toplumumuza sağlam bir tarih bilinci kazandırmak ve gençlere gerçek bir tarih anlayışı verebilmek için tarih öğretiminde de yeniden yapılanmaya ihtiyaç vardır (Erpulat, 1998: 266).

Acaba niçin hedeflenen şekilde bir kişilik kazandırılmamaktadır? Bu problemin temel sebeplerinden birinin tarih öğretimi olduğu söylenebilir. Tarih öğretimi bilimsel gelişmelerin ışığı altında yapılamamaktadır. Tarih öğretiminin hedeflenen şekilde yapılamamasının temel nedeni tarih

öğretmenlerinin gerekli pedagojik bilgiye sahip olmalarına rağmen, bunu pratikte uygulayamamasıdır. Tarih derslerinde öğrenciler yeterince güdülenememektedir. Bu sebeple tarih dersleri genelde ezbere dayalı işlenmektedir (Açıkgöz, 1998: 323).

Ülkemizde tarih dersleri öğretmenin aktif anlatıcı, öğrencinin ise pasif dinleyici olduğu bir etkinlikle işlenmektedir. Hâliyle pasif durumda bulunan öğrenci dersten sıkılmaktadır. Dersi anlamayan öğrenci ise ezberciliğe başlayacaktır (Akyüz, 1999: 370). Bilimsel araştırmalar, öğrencilerin dersin 15-20 dakikasından sonra derse ilgilerinin azaldığını ortaya koymuştur. Öğretmenlerin ders anlatmadaki yöntemleri ve ders araçlarının sıradan ve alışılmış olması dersi daha da sıkıcı hale getirmektedir (Yılmaz, 2002: 3-4). Bilindiği üzere ortaöğretim çağındaki öğrencilerin masal, fıkra ve menkıbelere karşı büyük bir ilgisi vardır. Öğrencilerin sıkıldığı anda anlatılacak bir menkıbe veya olağanüstü olay, onların derse ilgisini çekecek böylece tarih zevkli bir ders haline gelecek, sonuçta tarih dersi ezberci ve sıkıcı yapısından kurtarılmış olacaktır.

TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN METOTLAR

Düz Anlatım

Tarih öğretiminde yaygın biçimde kullanılan metotların başında düz anlatım metodu gelir. Bu metot, çeşitli kaynaklarda anlatma, takrir metodu olarak da ifade edilir. Anlatma; öğretmenin ya da onun yerinde olan birinin, bir konuya ilişkin bilgileri karşısında pasif halde oturarak dinleyen öğrencilere iletmesi biçiminde uygulanan bir öğretim metodu olarak açıklanır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997: 78). Düz anlatım yönteminde öğrencilerle tek yönlü iletişim söz konusudur (Fidan ve Erden, 1994: 185). Bilişsel öğrenme yaklaşımları, öğrencinin öğrenme sürecinin pasif bir ögesi olduğu anlayışını reddedip öğrencinin kendi öğrenmesine yön veren aktif bir katılımcı olması anlayışını öngörmektedir (Açıkgöz, 1998: 335). Eskiden beri kullanılan bu metot günümüzde öğrencilerin pasif olarak oturmalarına neden olduğu, onlara düşüncelerini açıklama ve soru sorma fırsatı vermediği için sıkıcı ve etkisiz bir metot olarak kabul edilmektedir.

Her ne kadar eleştirilse de öğrencilerin konuya güdülenmesinde, konuyla ilgili yapılacak çalışmaların açıklanmasında, çalışmaların sonucunun özetlenmesinde, anlaşılması güç konularda bu metodun uygulanması gerekmektedir. Bu metot, yeri ve süresi iyi seçilirse yararlı olabilir. Anlatım metodu zaman ve emek bakımından daha ekonomiktir (Ertuğrul, 2000: 99). Anlatma karşılıklı konuşma (dialog) biçiminde olmalıdır. Bu metotta en büyük tehlike öğretmenin gereğinden çok konuşmasıdır (Büyükkaragöz, 1997: 68). Uzun konuşmalar öğrencinin dikkatinin dağılmasına ve ilginin azalmasına neden olur. Öğrencilerin seviyesine uygun olarak anlatım kısa ve dramatize edilmiş biçimde olmalıdır.

Açık bir ses tonu, ses tonundaki değişiklikler, yerinde ve zamanında jest ve mimikler öğrencilerin üzerinde unutulmayacak etkiler bırakır Bu metodun uygulanmasında uyulacak bir takım ilkeler mevcuttur. Bu ilkeler:

Öğretmen açık ve samimi bir ses tonu ile konuşmalı, diksiyonu iyi olmalıdır. Konuyu heyecanlı anlatmalı, tam yerinde ses tonu değişikliği, jest ve mimikler yapmalıdır. Anlatım belli bir plana göre öğrencinin dikkat ve ilgisi çekilerek yapılmalıdır. Bu sırada resim, levha, grafik, film ve haritalardan yararlanmalıdır. Anlatım öğrenci seviyesine uygun olmalı, bu esnada sorular sorulmalıdır. Öğretmen, bakışları ile mümkün olduğu kadar fazla öğrenci ile iletişim kurmaya çalışmalıdır. Öğrencilerin ilgilerinin dağıldığı yerde mizahtan yararlanmalı, dikkati tazeleyici önlemler almalı, anlatım sonrasında değerlendirme yapmalıdır. Bunun için öğretmen önceden kısa cevaplı sorular hazırlamalıdır (Büyükkaragöz, 1997: 69; Büyükkaragöz ve Çivi, 1997: 80; Yalın, 2003: 60-61).

Zaman zaman konu tekrarları yapılmalıdır. Öğrenci merkezli yapılan tekrarlar konunun anlaşılmasına büyük katkı sağlayacaktır (Yılmaz, 2002: 129).

Soru- Cevap Metodu

Soru cevap metodu, anlatım metodu kadar eski ve çok kullanılan bir metottur. Sokrat'la başlayıp İslam medreselerinde gelişen bu metot bugün de önemini korumaktadır (Ertuğrul, 2000: 101). Soru cevap metodu; cevap almak amacıyla soru sormak demektir. Başka bir deyişle öğretmenin bir konuyla ilgili öğrencilere bir takım sorular sorması ve bu sorulara aldığı cevapları eleştirerek öğretim yapmasıdır

(Büyükkaragöz ve Çivi, 1997: 81). Bu yöntem, öğrencilere düşünme, konuşma ve yorum yapma alışkanlıkları kazandırma bakımından oldukça önemlidir (Yalın, 2003: 61). Öğrenci bu metotla araştırmaya teşvik edilir ve gördüğü eğitimden zevk alması sağlanır. Bu metot aynı zamanda dikkati ve ilgiyi artırır, ilginin devamlılığını sağlar. Öğrencide de soru sorma isteği uyandırır (Maraşlı, 2001: 301-302).

Sorular; öğretim ve sınav (ölçme) amaçlı olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Soru cevap (soru sorma) metodu bütün öğretim metotlarıyla kullanılabilen ve kullanılması gereken bir metottur. Ders anında öğretmen çeşitli amaçlar için soru sorabilir. Sorular; derse giriş yapma, dersi tekrar etme ve özetleme, öğrencinin derse ilgisini çekme ve öğrencinin dersi ne kadar anladığını ve kavradığını anlayıp öğretimi yeniden düzenlemek amacıyla sorulabilir (Köstüklü, 1998: 39). Sorulacak soruların, öğrencileri düşünmeye sevk edecek nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Sorular; tasnif etmeyi, farklılıklar ve benzerlikleri bulmayı, varsayımları sorgulamayı, tahmin etmeyi, düşünmeyi, seçenekler hazırlamayı ve özetlemeyi içeren nitelikte olmalıdır (Yılmaz, 2002: 41-42).

Grup Çalışmaları

Fidan ve Erden'e göre öğrenciler okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, hem görüp hem işittiklerinin %50'sini hatırlamaktadır (1994: 189). Fertlerin duyduğunun % 10'unu, gördüğünün % 15'ini, görüp duyduğunun % 20'sini, tartıştığının % 40'ını, kendi katılım ve denetiminin % 80'ini, başkalarına öğrettiğinin ise % 90'ını hatırladığı ve öğrendiği bilinmektedir. Öğrencinin katılımını sağlayan öğrenci etkinlikleri her zaman başarılı bir öğretmenin uyguladığı metotlar arasında yer almıştır. Bu etkinliklerden birisi de grup çalışmalarıdır. Birkaç insan bir araya gelir ve bir amaç üzerinde çalışırsa grup meydana gelmiş olur (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997: 86). İnsanlar bir arada yaşadıklarına göre grupla çalışma kaçınılmaz metotlardandır. Grupla çalışma aynı zamanda ferdin sosyal gelişimini de sağlayan bir metottur (Ertuğrul, 2000: 105). Demokratik eğitim felsefeleri de birlikte çalışmanın önemi üzerinde durmuş ve bunu eğitime amaç olarak tespit etmiştir (Bayraklı, 1999: 243). Öğrenciler arası işbirliğinin teşvik edilmesi tarih öğretiminin daha verimli hale getirecektir (Açıkgöz, 1998: 336). Grup tartışmaları da bu yöntem içinde kullanılabilir (Yalın, 2003: 64).

Bu metotla ferdin sorumluluk duygusu kazanmasına yardımcı olunur. Grup çalışmaları öğrencileri bir araya getirir ve "ben" yerine "biz" duygusunun gelişmesine yardımcı olur.

Alan Gezileri

Tarih öğretiminde faydalı etkinliklerden birisi de alan gezileridir. Tarih konularının öğretiminde yeri geldiği vakit çevreden de istifade edilmelidir. 17.08.1992 tarih ve 2364 sayılı ile 15.03.1993 tarih ve 2378 sayılı "Tebliğler Dergisi"nde yayınlanan ortaöğretim tarih programlarının uygulaması ile ilgili açıklamalarda tarih öğretiminde alan gezilerinin önemi şu şekilde vurgulanmıştır:

"Çevredeki tarihî yer, anıt ve eserler gidilip görülecek, müzelerdeki tarihî eser ve belgeler gösterilecek, öğrencilerin geçmişî kolaylıkla göz önüne getirmelerine ve böylece yapıcı ve yaratıcı çalışmaları için malzeme edinmelerine imkân ve fırsat verilecektir." denilerek alan gezilerinin önemine değinilmiştir. 2002 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler müfredatının açıklamalar kısmında 16. maddede alan gezilerinin önemi şu şekilde açıklanmıştır: "Öğrencilere Anadolu uygarlıklarına ait eserlerin ve anıtların tarihin bir belgesi olduğu kavratılır, bunları yıkılmaktan bozulmaktan ve yabancı ellere geçmekten korumanın bakım ve temizliklerine önem vermenin millî bir görev olduğu belirtilir." (MEB, 2002: 8).

Açıklamalar kısmınının 40. maddesi ise şöyledir:

"Öğretmen geçmiş uygarlıkları anlatıp tarihî kalıntılar üzerinde dururken öğrencilere o devirden kalan yurda ve insanlığa hizmet etmiş, orada doğmuş ve orada yaşamış Türk büyüklüklerinin müzelerde korunan yazılı ve yazısız eserleriyle araç-gereçleri inceletir." (MEB, 2002: 10).

Bu maddelerden de anlaşılacağı gibi tarih öğretiminde sadece gezilerin yapılmasıyla yetinilmeyip gezilerde müzelerdeki eserlerin öğrenciler tarafından incelenmesinin de önemi vurgulanmıştır (MEB, 2000: 162-164; Kocaoluk, 2000: 296-297). Öğrenciler, alan gezileri ile çevresindeki kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi millî değerleri tanır ve onları korumak gerektiğini öğrenir (MEB, 2002: 11).

Öğretimde "görerek" ve "dokunarak" elde edilen bilgiler daha kalıcıdır. Özellikle görülen ve dokunulan materyaller işlenen döneme ait olduğu zaman öğrencinin ilgisi daha da artmakta ve o dönemle ilgili bilgilerin daha iyi algılanmasına imkân sağlanmaktadır. Alan gezileri, aynı zamanda öğrencilerin

sosyalleşmesine de önemli katkı sağlar, öğrenciler arasındaki dayanışma ve kaynaşmayı artırır, onlara yeni ufuklar açar.

Alan gezileri, tarih öğretmenleri tarafından diğer metotlara göre daha az kullanılır. Öğretmenlerin gezi düzenleme konusundaki bilgi ve tecrübe eksikliği, maddi imkanlar ile bürokratik işlemler öğretmenlerin bu metodu sık kullanmasını engeller. Tarih öğretiminde alan gezileri için en uygun yerler şüphesiz müzelerdir. Bunun yanı sıra tarihî binalar ve yapılar; hanlar, hamamlar, kervansaraylar, camiler, kaleler, saraylar, su kemerleri, köprüler...vb. her çeşit kalıntılar, tarihî olayların yoğunlaştığı arazi parçaları (Mesela Çanakkale savaşlarının geçtiği alan) tarihle ilgili her türlü materyal ve mekânlar tarih öğretiminde önemli unsurlardır.

Ülkemizde müzeler tarih öğretiminde kullanılıyor olmakla birlikte Avrupa ülkeleri ve diğer gelişmiş ülkelerin seviyesinde değildir (Köstüklü, 1998: 48). Tarih öğretiminde müzelerin kullanımının istenilen seviyede olmamasının iki önemli sebebi olabilir. Bu sebepler:

1- Müzeler ve müzelerin mahiyetlerinin tarih öğretmenleri tarafından tam anlamıyla bilinmemesi.

2- Öğretmenlerin müze materyallerinden bir tarihî delil olarak nasıl faydalanılacağı hususlarında yeterince öğretim metot bilgisine sahip olmamaları.

Birinci problemin çözümü için, Türkiye'deki müzelerin isim ve adreslerinin yer aldığı bir liste hazırlanmalı ve her bir müzenin mahiyeti yani sahip olduğu materyaller tanıtılmalıdır (Köstüklü, 1998: 49).

İkinci problemin çözümü müzedeki materyallerin tarih öğretiminde en verimli şekilde nasıl kullanılacağına bilinmemesidir. Gelişmiş ülkelerde alan gezilerinin tarih öğretiminde verimli bir metot olarak kullanılması için okulların ve müzelerin sıkı bir işbirliğinde oldukları görülür.

Benzetişim

Benzetişim, tarih öğretiminde kullanılan metotlardan bir diğeridir. Uzmanlar, benzetişimi; “*Gerçeklerden süzülmiş çalışma ve analiz açıklamalarıyla basite indirgenmiş bir fiziksel ya da sosyal sürecin çalışan modeli*” olarak tanımlamaktadırlar. Tarih öğretiminde benzetişim denildiği zaman ise; “*Tarihi olayların veya kavramların imkânlar ölçüsünde dönemin şartları da dikkate alınarak sınıf ortamında canlandırılması*” aklı gelir (Köstüklü, 1998: 61). Bu canlandırmalar öğretmen tarafından yapılır. Son zamanlarda bilgisayar ortamında da tarihî olayların canlandırılarak bir öğretim materyali olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu usul henüz yaygınlaşmış değildir.

Benzetişim ve oyun kavramları birbirine çok yakın olmakla birlikte birbirinin aynısı değildir. Oyunun sonunda kazanan ve kaybedenler olur. Oyunun temel esprisi yarıştır. Ancak benzetişimde yarış şartı yoktur. Benzetişim formel öğretimden daha etkili bir yaparak öğrenme faaliyetidir. Benzetişim bir tarihçi veya bir tarihî şahsiyetin bakış açısından öğrencilere geçmişini anlayabilme imkânı sunar. Bu yüzden benzetişimler öğrencilerin kendi kendine geçmişini anlamaları ve geçmişin ne olduğuna karar verme yeteneğini geliştirmelerine katkı sağlar. Konuların canlandırılması çalışmalarını öğrencilerin derse ilgisini artırır (MEB, 2002: 8). Bu metotla öğrenciler, yetenek ve becerilerini ortaya koyma ve yeteneklerini geliştirme fırsatı elde eder (Fidan ve Erden, 1994: 186).

Örnek Olay Çalışması

Tarih öğretiminde örnek olay çalışması, öğrencileri tamamen pasif olan rollerinden çıkararak aktif öğrenenler haline gelmesini sağlayacak yollardan birisidir. Bu etkinlikle, öğrencinin kitabın ötesinde faal olarak öğrenmesi, düşünme, muhakeme ve mukayese mekânının geliştirilmesi sağlanır.

Örnek olay çalışması öğrencileri gerçek olayla karşı karşıya bıraktığı için konuların daha iyi kavranmasını sağlar (Köstüklü, 1998: 37). Bu metot öğrenci merkezlidir. Bu metotla öğrenciler bildiklerini ve kavradıklarını gerçek duruma uygulama şansına sahip olurlar. Bir problemi çözmeyi ve analiz edip sonuca ulaşmayı öğrenirler (Büyükkaragöz, 1997: 105).

Örnek olay materyallerini hatırat türü kitaplardan veya bir olayı aktaran arşiv belgelerinden temin etmek mümkündür. Mesela: “*Balkan Savaşları*” konusu işlenirken bu döneme ait hatıra kitaplarından bir olayı öğrencilerin değerlendirmesine sunmak o konunun anlaşılmasında fevkalade etkili olur (Bk. Köstüklü, 1998: 38).

Örnek olay çalışmasının hazırlanması ve sınıf ortamında uygulanmasında şu ilkelere uyulmalıdır:

1. Örnek olay seçiminde en önemli husus; olay, hedef davranışı kazandırmaya yönelik olmalıdır.

2. Örnek olay çalışması öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır.
3. Seçilecek örnek olay anlamlı olmalı, örnek olayda bir problem bulunmalı, çalışma esnasında bu problemin analiz edilmesi istenmelidir.
4. Tarih öğretiminde kullanılacak örnek olayda yer, zaman ve failer belirgin olmalıdır.
5. Örnek olay verildikten sonra yönlendirici tartışma soruları olmalı, ortaya konulan öneriler belirlenmelidir.
6. Mümkünse örnek olay ile ilgili film, slayt...vb. araç ve gereçler kullanılmalıdır (Büyükkaragöz, 1997: 95; Büyükkaragöz ve Çivi, 1997: 106).

Örnek olay çalışması, öğrencilerin derse katılması bakımından önemlidir. Sadece düz anlatım metoduyla ders işlenmeyip örnek olay çalışması başta olmak üzere diğer metot ve etkinliklerle ders sıkıcı yapısından kurtarılmalıdır. Örnek olay çalışmasının uygulanması sırasında şunlara dikkat edilmelidir:

1. Anlatılan konu ile ilgili olarak seçilen örnek olay, önceden öğretmen tarafından hazırlanmalıdır. Örnek olay materyali; hazırlanan fotokopinin öğrencilere dağıtılması yoluyla, öğretmenin tahtaya yazması ve okumasıyla, öğrencilerin defterine yazmaları ya da slayt, tepegöz ve bilgisayar gibi araçlar kullanarak sınıfa aktarılmalıdır (Sönmez, 1999: 628).
2. Örnek olay materyalini okumaları için öğrencilere yeteri kadar süre verilmelidir.
3. Örnek olay bir öğrenciye yüksek sesle okutulmalı varsa telaffuz hataları anında düzeltilmelidir.
4. Öğretmen önceden örnek olayla ilgili hazırlamış olduğu soruları öğrencilere sormalı, öğrencilerden cevap istemeli, alınan cevaplar çerçevesinde örnek olay sınıfça tartışılmalıdır.
5. Eğer öğretmen, sorduğu soruya cevap alamazsa sorunun cevabını bulmaya yönelik ip uçları vermelidir.
6. Öğretmen bu etkinlikler sırasında sınıfı gözü ile denetlemelidir.
7. Tartışma sonunda bir karara varılmalı, neden böyle bir karara varıldığı belirtilmelidir (Sönmez, 1999 : 629).
8. Örnek olay, sınıf önünde dramatize de edilebilir (Yalın, 2003: 63).

Öğrencilerin derse ilgileri dersin ilk on beş yirmi dakikası ile sınırlıdır. Bundan sonra derse ilgileri azalmaya başlar. İşte bu sırada yapılacak bir örnek olay çalışması öğrencilerin ilgilerinin tekrar toplanmasında büyük katkılar sağlar. Onun için derse öğrencilerin de katılımını amaçlayan etkinliklere sık yer verilmelidir.

MENKİBE VE OLAĞANÜSTÜ OLAY KAVRAMLARI

Arapça “*nekabe*” (isabet etmek, bir şeyden bahiste bulunmak, yahut haber vermek) kökünden türeyen menkâbe kelimesi Türkçede galat olarak menkıbe tarzında ifade edilmekte, ilmî eserlerde bile böyle yazılmaktadır (Ocak, 1997: 27). Sözlükte: “*öğünülecek vasf, fazl, hal-i basen*” (Muallim Naci, 1995: 802) ve “*çoğu tanınmış veya tarihe geçmiş kimselerin ahvâline durumuna ait fıkralar, hikâyeler*” (Devellioğlu, 1995: 615), din büyüklerinin veya tarihe geçmiş ünlü kimselerin yaşamları ve olağanüstü davranışlarıyla ilgili hikaye olarak tarif edilir (TDK, 1998: 1533).

Menkıbe kelimesinin ilk defa IX. yüzyıldan itibaren kaleme alınmaya ve derlenmeye başlayan hadis külliyatlarında Hz. Peygamberin ashabının meziyet ve faziletleri için kullanıldığı görülmektedir. Dört halife devri ile dört büyük mezhep kurucuları hakkında da bu tür hikâyelerin oluştuğu görülür (Ateş, 1979: 701-702). Menkıbe kavramı, tasavvuf cereyanı ile ortaya çıkıp yayılan bir kavramdır. Tasavvuf tarihinde sufilerin izhâr ettikleri harikulâde olaylar demek olan kerametlerini nakleden küçük hikâyeler manasında kullanılan menkıbelerin esasını kerametler teşkil eder (Ocak, 1997: 27).

Elçin, menkıbelerin sözlü edebiyat ürünü olan masal ve efsanelerden farklı olduğunu, cemiyetin ortak malı olan bu eserlerin yeni din, kültür içinde az çok tarihî gerçeklerle beslenerek yazılı kaynaklara geçtiğini ve böylece ilk menkıbelere örnek oluşturduğunu ifade eder. Türklerin hayatında, şaman, alperen, peygamber, halife, padişah, şeyh, şeyhülislam...vb. gibi otoriteler, şehir, saray, cami, türbe, mezarlar üzerine doğmuş masalların ve menkıbelerin bulunduğunu söyler (t.y.: 315).

Menkıbeler, içinde fevkalade (olağanüstü) hadiseler olduğu için destana benzerler. Fakat bunlar destanın en büyük özelliği olan “*manzumluk*” hususiyetlerini taşımazlar.

İslamiyet'in Türkler arasında yayılmaya başlamasından itibaren bilhassa veliler etrafında bir çok menkıbe teşekkül etmeğe başlamıştır. Şifahi olarak yüzyıllarca yaşayan menkıbeler zamanın akışı içinde bazı değişikliklere de uğrayabilmektedir.

Fuad Köprülü menkıbenin teşekkülünü şöyle ifade etmektedir: “*Halkın muhayyilesi üzerinde kuvvetli izler bırakanlar daha hayatında iken menkıbesinin teşekkül ettiğini görür. Menkıbeler uzun asırlar bir nesilden öteki nesle geçerken daima büyür büyür ve nihayet o şahsiyetin hakiki simâsını tayin edebilmek güçleşir. Doğuda mutasavvıfların halk üzerindeki tesirlerinin şiddetinden her geçen asır onlara yeni menkıbeler icad ettirmiştir. Eski doğu tarihçileri aynen kitaba geçirmekten başka bir şey yapmamışlardır. Menkâbevi şahsiyet, asıl tarihî şahsiyetle uygun olmasa bile büyük bir sosyal kıymete maliktir araştırılmağa değer...*” (Köprülü, 1991: 27).

Her ne kadar abartılsa bile böyle öykülerin en önemli özelliği öyküyü anlatan halkın beklentilerini dile getirmesidir. Menkıbeler, konuları bakımından ikiye ayrılabilir:

1. Kahramanlarla ilgili olanlar.
2. Dinî kişilerle ilgili olanlar.

Kahramanlarla ilgili olarak oluşturulan menkıbelerde aslında bu kişilerin gerçek güçleri vardır. Ancak bunlar daha da abartılarak menkıbeleştirilmişlerdir. Hz. Ali, Zaloğlu gibi kahramanlarda olduğu gibi halkın eziklikten kurtulmayı böyle kahramanlardan beklediğini unutmamak gerekir. Özellikle sosyal yapının araştırılmasında bu tür tarihî kaynakları iyi yorumlamak şarttır.

Din büyükleri ile ilgili menkıbede ise insanoğlunun doğaya hakim olma istekleri vardır. Halkın gerçekleştiremediği doğaya hakim olma arzusunu bu din ulularının kerametlerinden bekledikleri bir gerçektir. Halkın inancına göre bu din uluları istedikleri yerde olurlar, çok az yerler, kötülükleri hemen sezerler, hastaları iyileştirirler, ermiş kişilerdir. Bunların gizli güçleri vardır. Menkıbeler günümüzde bile anlatılır. Bunlardan insanlığa yararlı erdem örneklemeleri yapılır.

Yazıcı, menkıbe kavramı ile ilgili *Ariflerin Menkıbeleri* adlı eserin açıklamalar kısmında önemli bilgiler vermektedir. Menkıbeler zamanla yazılı hale gelerek “*Menakıbnâme*” adı altında tarihî kaynak olarak önemleri artar. Bu tarz eserleri dinî kahramanların yani bir din uğrunda savaşanların hayat ve maceralarından olağanüstü kuvvetlerinden bahseden menakıbnâmeler (Danışmendnâme, Battalnâme) ve züht ve takvasıyla şöhret bulan hiç olmazsa halk arasında öyle tanınan ve Avrupalıların “*Saint*” dedikleri veliler hakkında yazılan menakıbnâmeler olmak üzere iki kısma ayrılabilir. İkinci kısma giren veliler de:

1. Aşırı derecede züht ve takva sahipleri
2. Züht ve takvasıyla birlikte tarikat kurucuları veya bir tarikat kurulmasına vesile olanlar.
3. Züht ve takva perdesi altında siyasî bir cereyanın müdafileri olmak üzere üç kısımdır.

Tasavvufun İslam dünyasında gelişmesinden sonra züht ve takvasıyla şöhret bulan velilerin hal tercümelerini içine alan bir takım tabakat kitapları yazıldı. Bilhassa Arapça yazılan bu kitaplarda velilerin biyografilerinin oldukça sade ve hakikate yakın bir şekilde anlatıldığı görülür. Sonradan bilhassa İran’da Farsça olarak bu tarzda yazılan kitaplarda bu velilerin hâl tercümelerinin, kısmen halk arasındaki rivayetlerin kısmen de müelliflerin ilâvesiyle abartıldığı görülmektedir (Yazıcı, 1995: 17-19).

Hicri VI. asırdan sonra bazı veliler hakkında müstakil kitaplar yazılmağa başlanmıştır. Yazıldıkları devrin bir nevi dinî, içtimaî, ruhî ve siyasî panoraması mahiyetinde olan bu menakıbnâmeler, Hristiyan edebiyatında önemli bir yer işgal eder. XIX. yüzyıldan itibaren Avrupalı bilim adamları Hristiyan velilerine dair yazılan bu gibi eserleri ilmî bir tetkik ve tahlile tabi tutarak onların dinî, tarihî ve sosyolojik bakımdan arz ettikleri önemi gösterdikleri halde İslam velilerine dair yazılan menakıbnâmeler gereği gibi tetkik edilememiştir.

Şeyhini her şeyin üstünde tutan bir tarikat mensubunun, şeyhi veya onun soyu hakkında yazacağı bir eserde hakikati olduğu gibi aksettirmesine imkân olmayacağı pek tabiidir. Bu duruma velilere dair yazılan menakıbnâme müelliflerinin hepsinde rastlanır. Bu itibarla menakıbnâmelerin daima müspet bir bilgi ve mantığın ışığı altında okunması lâzımdır. Bir menakıbnâmenin gerçek değeri ancak bu şekilde okunmakla anlaşılabilir. Menakıbnâme müellifleri tıpkı peygamber hakkında eser yazan birçok eski müellif gibi bahsedecekleri şahsiyetlerin kuvvet ve kudret bakımından diğer insanlardan farklı bir varlık olduklarını göstermek için ya normal sayılacak hâllerini abartırlar ya da daha önce yaşamış olan veliler hakkında anlatılan kerametleri onlara izafe ederler (Yazıcı, 1995: 61).

Olağanüstü olayları açıklamadan önce olağanüstü kavramının açıklanması faydalıdır. Olağanüstü kelimesi sözlükte: alışılanın üstünde olan, fevkalade, müstesna, alışılmışlıktan, benzerlerinden farklı şeklinde açıklanmaktadır (TDK, 1998: 1677).

Bu araştırmada kullanılan olağanüstü olay kavramı; akıl ve mantık kuralları ile açıklanamayan fevkalade olaylar olarak alınmıştır. Olağanüstü olaylar arasında evliyaya atfedilen kerametler zikredilebilir. Olağanüstü olaylar arasında: aynı anda birden fazla yerde olma, düşmana karşı yapılan savaşlar sırasında insanüstü güçlere sahip olma, bazı türbelere bazı gecelerde nur şeklinde ışıkların inmesi, şehitliklerden tekbir sesleri duyulması, karşılaşılan bir güçlük karşısında evliyanın yardıma gelmesi, rüyalarda olacak olan olayların görülmesi ve bu olayların aynen gerçekleşmesi...vb. olaylar vardır.

İslam inancına göre başta peygamberler ve evliya olmak üzere birçok insan olağanüstü olay sergileyebilir. Peygamberlerin gösterdiği olağanüstü olaylara “*mucize*” denir. Mesela; Hz. Peygamber’in parmağı ile Ay’ı ikiye bölmesi, Hz. İsa’nın hastaları iyileştirmesi, Hz. Musa’nın asasının yılan olması gibi olağanüstü olaylar peygamberlerin gösterdiği mucizelerdendir. Evliyanın gösterdiği harikulâde olaylar ise “*kerâmet*” olarak adlandırılır. Mesela: Somuncu Baba’nın aynı anda caminin bütün kapılarında görülmesi (Araz, 1958: 33-36; Ünal, 1981: 30-31), Gül Baba’nın kesik başını eline alıp savaşa devam etmesi gibi olaylar ise evliyanın gösterdiği olağanüstü olaylardır (Ayverdi, 1999: 177; Bardakçı, 1995: 30).

Müslümanlar gibi gayrimüslimler de olağanüstü olaylar sergileyebilirler. Gayrimüslimlerin sergilediği olağanüstü olaylar ise “*istidrâc*” olarak tarif edilmektedir (Ocak, 1997: 29). Sıradan insanlar da yukarıda belirtildiği gibi olağanüstü olaylar sergileyebilir veya olağanüstü olaylara tanıklık edebilirler.

Sonuç olarak; menkıbe ve olağanüstü olaylar toplumun, özlem, beklenti, korku ve hayallerini yansıması bakımından ayrıca toplumun sosyolojik ve psikolojik değerlerinin tahlilinde önemli bir yere sahiptir. Fuad Köprülünün ifade ettiği gibi menkıbeler, menkıbelerdeki şahsiyetler tarihî kişilik ile uymasa bile büyük bir sosyal değere sahiptir. Bunun için menkıbelerin araştırılması ve değerlendirilmesi gerekir (1991: 27).

BİR ÖRNEK OLAY ÇALIŞMASI MATERYALİ OLARAK MENKİBE VE OLAĞANÜSTÜ OLAYLARIN TARİH ÖĞRETİMİNDEKİ YERİ VE KULLANIMI

Örnek olay çalışması ilköğretimden ortaöğretime kadar her sınıf seviyesinde uygulanabilecek bir öğretim metodudur. Yukarıda açıklandığı üzere öğrencilerin derse aktif olarak katılması, derslerin sadece anlatım metoduyla işlenmeyip diğer metotlara da yer verilmesi öğretimin daha verimli olmasını sağlayacaktır. Ayrıca çeşitli metot ve etkinliklere yer verilmesi neticesinde öğrenciler dersten sıkılıp başka şeylerle de meşgul olmayacaklardır.

İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi müfredatının açıklamalar kısmında sınıf ortamında örnek olay çalışmasının kullanılmasıyla ilgili olarak şöyle denilmektedir:

“*Tarihî olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ıleri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakarlık ve kabramanlıkları örnek olaylarla kavratılır.*” (MEB, 2002: 8).

Yine aynı müfredatın 30. maddesinde ise:

“*Konuların işlenişinde yalnız anlatım ve soru cevap teknikleriyle yetinilmeyip, konuların özelliğine göre, münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan onu araştırmaya ve incelemeye sevk eden tekniklere de başvurulur*” denilmektedir (Kocaoğluk, 1995: 297; MEB, 2000: 162-163; MEB, 2002: 9).

Ortaöğretim müfredatında da örnek olay çalışmalarına yer verilmesinin gerekliliğine işaret edilerek, menkıbelerin derslerde kullanılması istenmiştir. Ortaöğretim kurumları müfredat programında tarih dersinin amaçları açıklanırken açıklamalar kısmında 29. maddede şunlar belirtilmektedir:

“*Tarihî olayların kuru bir anlatım biçimiyle ve kalıplaşmış kronolojik olaylar zinciri halinde öğrenciyi aktarılmasından, ezberletilmesinden, öğretmeni ve öğrenci çoğunluğunu pasif durumda bırakan öğrenci takerirlerinden kaçınılacak; bunun yerine soru cevap, diyalog, grup çalışmaları ve yerine göre etkin takerir yöntemiyle öğrenci çoğunluğunun derse iştirâki sağlanıp önemli görülen konular; TARİHİ MENKİBE, hatıra, şiir ve fıkralarla zenginleştirilmek suretiyle derse ilgileri çekilecektir*” (MEB, T.D. 2378, 2364; MEB, 1998: 861).

Müfredat programlarından da anlaşılacağı gibi tarih öğretmenleri derste örnek olay çalışmasını kullanmalıdır. Örnek olay çalışmasında çok çeşitli materyaller kullanılabilir. Örnek olay çalışmalarında kullanılacak materyaller hatıra türü kitaplardan, arşiv belgelerinden temin edilebilir. Bunların dışında müfredatta değinildiği gibi tarihî menkıbeler, şiir ve fıkralar da örnek olay çalışmasında kullanılabilir.

materyaller arasındadır. Ayrıca anlatılacak hikayelerle, kavramlar somut hale getirilerek derse canlılık kazandırılmış olur (Yılmaz, 2002: 145).

Özellikle tarih öğretmenleri diğer metot ve etkinliklere gereği gibi yer vermez ve sadece anlatım metodu ile ders işlerse tarih dersleri çok monoton ve sıkıcı bir hal alır. Öğrenciler için tarih dersi sadece olayların kronolojik olarak ezberletildiği, sıkıcı bir ders görünümü kazanır. İşte tarih öğretmenleri alacağı bazı tedbirler ve uygulayacağı metot ve etkinliklerle tarih dersini öğrencilere sevdirebilir, dersleri sıkıcı olmaktan kurtarır. Öğretim metotlarını açıklarken de belirtildiği üzere öğrencilerin derse ilgisi, dersin ilk 20-25 dakikası ile sınırlıdır. Zamanla öğrencinin derse karşı ilgisi azalır, ya arkadaşı ile konuşma yoluna gider ya da gereksiz şeylerle ilgilenerek ilgisinin dağıldığını belli eder. İşte bu sırada yapılacak değişik etkinlikler, anlatılacak tarihi bir menkıbe veya olağanüstü olay hem öğrencinin derse ilgisini tekrar toplayacak, hem de öğretmenin yapacağı etkinliklerle öğretim de gerçekleştirilmiş olacaktır. Birden fazla etkinliğin kullanılması aynı zamanda öğrencilerde motivasyonu da arttırmaktadır (Gates vd., 1962: 304). Böylelikle öğretmen, öğrencilere eleştirel bakış açısı kazandırır. Onlara sistematik düşünmeyi öğretir, bilginin analiz ve sentez edilmesi ile değerlendirme konusunda rehberlik etmiş olur (Dökmen, 2005: 133).

Örnek olay çalışması materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olayların kullanımında belli başlı ilkelere uyulması gerekir.

Bu ilkeler:

1. Örnek olay materyali olarak seçilecek menkıbe veya olağanüstü olay, konunun hedef ve davranışlarına uygun olmalıdır.
2. Seçilecek menkıbe ve olağanüstü olaylar anlamlı ve öğrencilerin seviyesine uygun olmalıdır.
3. Menkıbe ve olağanüstü olaylarda failer ve zaman belirgin şekilde verilmelidir.
4. Menkıbe ve olağanüstü olay seçiminde ilginç ve değişik olağanüstü olaylara yer verilmelidir. Aynı menkıbe ve olağanüstü olayın tekrar tekrar kullanımı öğrenciyi sıkır.
5. Menkıbe ve olağanüstü olaylar sadece anlatılıp geçilmemeli, menkıbe ve olağanüstü olaya yönelik öğretmen tarafından geliştirilecek sorularla öğretim de desteklenmelidir.
6. Menkıbe ve olağanüstü olaylarda bir problem ele alınmalı ve geliştirilecek sorularla bu problem de çözümlenmelidir.
7. Menkıbe ve olağanüstü olaylardan öğrencilerin “*Kıssadan hisse almaları*” yani anlatılan menkıbe ve olağanüstü olaylardan ibret almaları ve ders çıkarmaları istenmelidir. Bu etkinlik sonunda öğrenciler yeni davranışlar kazanabilirler böylelikle eğitim ve öğretim bir arada gerçekleştirilmiş olur.

Örnek olay çalışması materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olayların sınıf ortamında uygulanmasında da bazı önemli hususlara dikkat edilmelidir. Bu hususlar da şu şekilde açıklanabilir:

1. Öğretmen, örnek olay çalışması materyali olarak kullanacağı menkıbe veya olağanüstü olayı, daha önceden fotokopi halinde hazırlamalı ve sınıfa dağıtmalıdır. Bundan başka öğretmen anlatarak veya yazdırarak da menkıbe ve olağanüstü olayı öğrencilere aktarabilir.
2. Öğrencilere dağıtılacak fotokopiler önce sessiz olarak okutulmalıdır. Daha sonra öğretmen, metni bir öğrenciye de sesli olarak okutabilir.
3. Öğretmen okuma esnasında yapılan telaffuz hatalarını aynı anda düzeltmeli, bu etkinlikte aynı zamanda Türkçenin doğru ve güzel kullanımını sağlamalıdır.
4. Menkıbe ve olağanüstü olay okunduktan sonra öğretmen daha önce hazırlamış olduğu soruları sınıfa sormalı, sorunun sorulması ve cevabın alınmasında soru cevap metodunun ilkelerine uyulmalıdır. Sorulacak sorular hedef-davranışlara yönelik olmalıdır.
5. Öğretmen menkıbe ve olağanüstü olayı, değerlendirmeye yönelik çeşitli nitelikte sorular sorabilir. Sorular; tarihi kavramları açıklama, muhakeme, mukayese, yorum yapma ve yeni değerlendirme türünde olabilir. Mesela; menkıbe ve olağanüstü olayda geçen tarih terminolojisi; kadı, sadrazam, vezir, tekfur ...vb. kavramların anlamı; muhakeme ve mukayese türündeki sorularda ise; “*Dinlediğiniz menkıbedeki kabraman yerinde siz olsaydınız ne yapardınız? Kabramanın yaptıkları doğru mudur? Niçin?*”... vb. sorular sorulabilir. Yorum yapma ve değerlendirme türü sorularda ise: “*Dinlediğiniz menkıbeden hangi dersleri çıkarabilirsiniz? Menkıbeden alacağımız ibretler var mıdır?, Bu menkıbe size ne kazandırdı?*”... vb. sorular sorulabilir.

6. İmkânlar çerçevesinde öğretmen anlatılan menkıbe ve olağanüstü olayla ilgili resim, fotoğraf ve kendisinin hazırlayacağı soruları tepegöz veya bilgisayar yardımı ile yansıtmalıdır. Batılı ülkelerde olduğu gibi teknolojik araçlardan tarih öğretiminde de yararlanılması gerekir (Erpulat, 1998: 277).
7. Anlatılan menkıbe ve olağan üstü olay benzetişim yoluyla sınıfta canlandırılabilir. Böylelikle aynı anda birden fazla öğretim metodu kullanılacağı için öğretim daha verimli hale gelir.
8. Menkıbe ve olağanüstü olayın kahramanı olan padişah, sadrazam, vezir ve evliyanın türbe, cami, mescit gibi o dönemi yansıtan eserleri öğretmenin çalıştığı ilde bulunuyorsa buralara alan gezileri de düzenlenmelidir. Mesela Konya’da bulunan tarih öğretmenleri ders esnasında menkıbelerini kullandığı Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin türbesine veya Selçuklu sultanlarının türbelerinin bulunduğu Alaaddin Camii’ne alan gezileri düzenleyebilir. İstanbul’da ise Osmanlı padişahlarının türbeleri ve Topkapı Sarayı başta olmak üzere ilgili tarihî mekânlara alan gezileri düzenlenebilir.

SONUÇ

Tarih öğretiminde en büyük problem Millî Eğitim’in belirlediği tarih derslerinin hedeflerine uygun kişiliğin kazandırılmamasıdır. Tarih dersinin hedeflerinde sıkça belirtilen “*millî bilinç*”, “*tarih şuuru*” öğrencilere yeterince verilmemektedir. Bunun temel sebeplerinden birinin tarih öğretimi olduğu söylenebilir. Tarih öğretimi, istenilen hedefleri tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Derslerde sadece düz anlatım metoduna yer verilip diğer metotlara yer verilmemektedir. Pasif durumda bulunan öğrencilerin zamanla derste ilgisi dağılmakta öğretmenin anlattıklarını dinlememektedir. Hâliyle öğretim verimli gerçekleştirilmediğinden hedeflere ulaşılamamaktadır. Tarih öğretmenleri genelde pedagojik bilgiye sahip olmalarına rağmen sahip oldukları pedagojik bilgiyi sınıf ortamında pratikte kullanamamaktadır. Sadece düz anlatım metodunu kullanıp diğer metotlara yer vermemektedirler. Öğretimin daha verimli olması için diğer metotlar da kullanılarak öğrenci derste pasif yapısından kurtarılıp aktif öğrenen konumuna getirilmelidir. Derse aktif olarak katılan öğrenci, dersi daha dikkatli dinleyecek, öğretmene sorular soracak, düşüncelerini topluluk önünde sıklımadan düzgün cümlelerle ifade edecektir. Aynı zamanda tarih dersinde olaylara değişik yönlerden bakmayı, muhakeme ve mukayese yapmayı da öğrenecektir. Tarih öğretiminde örnek olay çalışmaları, tarih öğretmenlerinin sıkça kullanması gereken öğretim metotlarından biridir. Yukarıda açıklandığı üzere müfredat programlarında da örnek olay çalışması kullanılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Örnek olay çalışmasında öğretim materyali olarak menkıbe ve olağanüstü olaylar kullanılabilir.

Menkıbe ve olağanüstü olaya yönelik hazırlanacak sorularla menkıbe ve olağanüstü olayın tahlil edilmesi; öğrencilerin düşünmeye ve yorum yapmaya sevk edilmesi, onların muhakeme ve mukayese melekelerinin gelişiminde önemli bir faktör olacaktır. Dersi, öğretmenin anlatmasının yerine bu tür etkinliklerle öğrencilere söz verilmesi onları aktif olarak derse katacaktır. Öğrenciler, sınıf ortamında görüş ve düşüncelerini açıklarken başkalarına saygılı olmayı, düzgün konuşmayı, hepsinden önemlisi bir olaya değişik yönlerden bakarak geniş bir bakış açısına sahip olmayı öğreneceklerdir. Ayrıca öğrencilere millî bilinç ve tarih şuuru da verilmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Kâmile Ün, (1998). Tarih Derslerinde Öğrencileri Güdüleme Stratejileri. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz.: Salih ÖZBARAN), (1. Baskı), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- AKYÜZ, Yahya, (1999). *Türk Eğitim Tarihi*, (7. Baskı). İstanbul: Alfa Yay.
- ARAZ, Nezihe, (1958). *Anadolu Evliyalari*, İstanbul: Fatış Yayınları.
- ATEŞ, Ahmet (1979). Menakıb. *İslam Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul: MEB Yay., 701-702.
- AYVERDİ, Samiha, (1999). *Türk Tarihinde Osmanlı Asırları*, (4. Baskı), İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- BARDAKÇI, İlhan, (1995). Yabancı Yazarların Gözlemleriyle Kanunî Döneminin İnsanı ve Toplumu, *Tarih ve Medeniyet*, S. 14, 27-30.
- BAYRAKLI, Bayraktar, (1999). *Mukayeseli Eğitim Felsefesi Sistemleri*, İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş-ÇİVİ, Cuma (1997). *Genel Öğretim Metotları*, (7. Baskı). İstanbul: Öz Eğitim Yay.

- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş (1997). *Program Geliştirme*, (2. Baskı). Konya: Öz Eğitim Yay.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1995). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, (12. Baskı). Ankara: Aydın Yay.
- DÖKMEN, Üstün, (2005). *Küçük Şeyler*, (3. Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- EFLAKİ, Ahmet, (1995). *Ariflerin Menkıbeleri*, C. I, (Çev.: Tahsin YAZICI), İstanbul: MEB Yay.
- ELÇİN, Şükrü, (T.y.). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yay.
- ERPULAT, Didem Erel, (1998). Tarih Ders Kitaplarında Tarih Bilinci. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz.: Salih ÖZBARAN), (1. Baskı), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- ERTUĞRUL, Halit, (2000). *Öğretmenin Başarı Kalavuzu Öğretmenlik Mesleği Nedir?*, İstanbul: Nesil Yay.
- FİDAN, Nurettin, ERDEN, Münire, (1994). *Eğitime Giriş*, (5. Baskı). Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- GATES, Arthur I., CONNEL, T. R. Mc., JERSILD, Arthur T., CHALLMAN, Robert C., (1962). *Eğitim Psikolojisi*, C. I, (Çev.: Necmi Z. SARI), (1. Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- KOCAOLUK, M. Şükrü, KOCAOLUK, Fatma, (2000). *İlköğretim Okulu Programı 2000*, İstanbul: Kocaoluk Yay.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, (1991). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başk. Yay.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, (1998). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, (1. Baskı). Konya: Kuzucular Ofset.
- MARAŞLI, Ahmet, (2001). *Orjinal Fikirler, Programlar ve Uygulamalarla Erde Okul Okulda Kalite*, İstanbul: Bilge Yayıncılık.
- MEB, (1992). *17.08.1992 Tarih ve 2364 Sayılı Tebliğler Dergisi*.
- MEB, (1993). *15.03.1993 Tarih ve 2378 Sayılı Tebliğler Dergisi*.
- MEB, (1998). *Lise Ders Programları*, C. I-II, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ankara: MEB Yay.
- MEB, (2000). *İlköğretim Okulu Ders Programları 5*, İlköğretim Genel Müdürlüğü, (1. Baskı). İstanbul: MEB Yay.
- MEB, (2002). *İlköğretim Okulu Ders Programları Sosyal Bilgiler Programı 6-7, İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Programı 8, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi 7-8*, (3. Baskı). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- MUALLİM NACİ, (1995). *Lügat-ı Naci*, İstanbul: Çağrı Yay.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1997). *Türk Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Ankara: TTK Yay.
- ÖZAKPINAR, Yılmaz, (1987). Millî Eğitimin Gayesi ve Öğretmenlik Şahsiyeti. *Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.1, 21-24.
- SÖNMEZ, Veysel, (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kalavuzu*, (2. Baskı). İstanbul: MEB Yay.
- TDK, (1998). *Türkçe Sözlük*, (8. Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TEKELİ, İlhan, (1998). *Tarih Bilinci ve Gençlik Karşılaştırmalı Avrupa ve Türkiye Araştırması*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TİMUÇİN, Afşar, (1998). Doğru Bilinç Oluşturmada Tarih Eğitiminin Önemi. *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları*, (Haz.: Salih ÖZBARAN), (1. Baskı), İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- ÜNAL, Tahsin, (1981). *Osmanlılarda Fazilet Mücadelesi*, Ankara: Nur Yayınları.
- YALIN, Halil İbrahim, (2003). *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, (8. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- YILMAZ, Hasan, (2002). *Öğretmenim Lütfen Bu Kitabı Okur musun*, (5. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.